

Законот за следење на комуникациите е спорен и има многу невралгични точки на кршење. Тој не само што ја урива внатрешната кохезија и конзистентноста на стариот Закон за следење на комуникациите (2006), туку уште позначително ги нарушува повеќето фундаментални принципи на кои се заснова современото кривично право, а кои се имплементирани во Уставот на Република Македонија и во ратификуваните меѓународни документи, велат познавачите на оваа проблематика.

"ПО КОМАРЕЦ

Пишува: Жаклина МИТЕВСКА

Измените на Законот за следење на комуникациите, или прислушувањето, кои се направени годинава, предизвикаа серија негодувања кај експертите во смисла на тоа дека со нив се нарушува приватноста на граѓаните. Па, затоа под знак прашање е констатацијата на надлежните дека со Законот ќе се обезбеди поефикасна борба против криминалот. Напротив, познавачите на оваа проблематика коментираат дека измените ќе предизвикаат целосна контрола врз граѓаните? Имено, ако досега беше предвидено специјалните истражни мерки да се користат само кога постојат основи за сомнение дека лицето веќе извршило кривично дело, отсега (член 8) тие ќе се користат и кога ќе има сомневање дека некој се подготвува да изврши кривично дело. Сега полицијата ќе може да прислушува телефони, да инсталира специјална опрема во сечиј стан или канцеларија, да поставува "бубачки" за прислушување или камери во домовете.

На трибината за прислушувањето, која ја организираше Хелсиншкиот комитет, од Јавното обвинителство посочија дека оваа институција дава сериозен отпор на примената на истражните мерки, кога смета дека за тоа нема потреба, но познавачите на состојбите коментираа дека имаат впечаток оти Јавното обвинителство е како продолжена рака на извршната власт, која доминира во Македонија. Од друга стра-

на, пак, во законодавниот дом се формира Комисија за следење на комуникациите. Во иднина нејзините членови ќе оценуваат дали МВР и МО оправдано и без да ги нарушат човековите права на граѓаните користеле мерки за следење на комуникациите. Сепак, досегашното искуство покажа дека ниедна собраниска комисија не сносела никаква одговорност и покрај низата случаи кои во изминатиот период беа изнесени во јавноста за нелегалното прислушување...

И сега експертите се сомневаат во подготвеноста и во опременоста на оваа Комисија соодветно да одговори на поставената задача.

НЕДОВЕРБА ВО СУДОТ

Анализирајќи го овој Закон, м-р Јован Јовчески посочува дека иако законодавецот интервенирал во 29 од вкупно 43 члена, една од најзначајните промени е менувањето на претходно спомнатиот член 8 од овој Закон.

"Во новиот член 8 законодавецот оправдано сакал да ја регулира претделиктната примена на мерката, меѓутоа наместо да дозволи примена на мерката за да се спречи кривичното дело, тој го опфатил само ('се подготвува') претделиктниот стадиум на подготвување (не и поттикнувањето, организирањето, помагањето итн.) на кривичното дело, а стадиумот за кривичните дела против државата, по правило,

е казнив. Како и да е, сигурно е дека намерата (која е за поздравување) на законодавецот било да ја регулира претделиктната (во согласност со член 17 од Уставот на РМ) примена на оваа мерка при веќе постоечки обвинувачки докази (основи на сомневање) за одредени криминални активности".

Законодавецот ја проширил примената на мерката и за други кривични дела: неовластено производство и пуштање на наркотични дроги, психотропни супстанции, криумчарење, царинска измама...

"Сосема е нејасно - анализира Јовчески - зошто одредени кривични дела се ставени во каталогот, кога за нивните потешки облици на основното дело е предвидена примена на мерката, според условот на висината на заканувачката казна (4 години) или колективноста во извршувањето на делото а, исто така, зошто други кривични дела не се ставени во овој каталог. Речиси идентични забелешки можат да се упатат и за кривичните дела против човечноста и меѓународното право, а воедно недостигаат и некои кривични дела против вооружените сили".

Јовчески посочува дека законодавецот ги избришал точките кои се однесуваат на видот на можните технички средства, кои треба да се применат, како и можните локации на средствата од кои ќе бидат следени комуникациите, потоа начинот и обемот на спроведување на мерката, со што буквално се оневозможило судот да одмери (претходна контрола и надзор) за каков вид

ЕТО - НАМЕСТО БОРБА ПРОТИВ КРИМИНАЛОТ,

надзор на комуникации станува збор (дали се работи за надзор на телефонски разговори или за електронски комуникации, озвучување на домот), за тоа кои технички средства за следење ќе се употребат, од кои локации ќе се врши надзорот, во колкав обем, на кој начин итн.

"Судот - потенцира Јовчески - неминовно треба да ги знае овие 'параметри' за да има претстава 'за обемот и за длабочината на навлегувањето во приватниот живот на поединецот', со цел да одмери дали постои пропорционалност (член 8 од Европската конвенција за човекови права) меѓу степенот на повредата на приватниот живот на поединецот и степенот на општествениот интерес за заштита на непосредното добро, како и тоа дали постои пропорционалност меѓу доброто кое се штити и доброто кое се загрозува ('по комарец не се пука со топ'), за конечно да може да донесе мериторна одлука дали ќе ја одобри примената на оваа мерка. На

овој начин судот се става во сосема обезличена состојба. Исто така, законодавецот интервенирал во став 2 од истиот член и, меѓу другото, ги избришал последните зборови (при што мора да се прецизира временскиот период во кој се предлага тоа да се изврши), со што ја легализирал можноста органите за присилба бесправно (и со друга цел) да влегуваат во туѓ дом (дури и да вршат 'таен претрес'). Не постојат ниту криминалистички, ниту правни аргументи зошто се бара ваква слобода за влегување во туѓ дом? Имено, стариот Закон не бараше точно прецизирање на тајмингот кога тоа требаше да се направи, туку наложуваше определување на разумен временски период. Законодавецот како да настапува со недоверба кон судот, дека тој може да ја пробие мерката, па затоа грижливо ја чува тајната која треба да ја одобри судот. За да ја спречи таквата можност од 'ненаменски' влегувања во туѓ дом (судот), Законот (стариот) барал да се регулира (за да

има начин на контрола) непожелното, но и неопходното (по можност еднократно, односно двократно) влегување во туѓ дом за да се создадат услови за спроведување на мерката.

"НЕНАДОМЕСТЛИВА ШТЕТА"

Во член 11 законодавецот предвидел невообичаено, и необјасниво, многу долг временски период (најдоцна во рок од 72 часа од поднесувањето на барањето) за истражниот судија да донесе одлука во врска со поднесеното барање на Јавното обвинителство за примена на мерката. Законодавецот предвидел (член 11-а став 1) по исклучок, од член 11, во итни случаи, кога постои опасност од предизвикување "ненадоместлива штета" за успешно водење на кривичната постапка истражниот судија да може да издаде усна наредба за време од 48 часа, врз основа на под-

НЕ СЕ ПУКА СО ТОП"

несеното усно барање за следење на комуникациите од страна на надлежниот јавен обвинител.

"Цитираниот став - објаснува во својата анализа м-р Јовчески - најблаго речено е многу сомнителен и невообичаен. Имено, состојбата на 'итни случаи' треба да биде законски прецизно определена, што не е карактеристика и во овој случај, каде законодавецот состојбата на итност 'еднозначно' ја определил како 'постоење на опасност од предизвикување 'ненадоместлива штета' за успешно водење на кривичната постапка'. Ваквата 'определба' не дава прецизни критериуми кога постои состојба на 'итност' или, поинаку речено, што е смислата на 'ненадоместливата штета' за успешно водење на кривичната постапка".

За м-р Јовчески е сомнително тоа што во Законот е предвидено дека следењето на комуникациите врз основа на усна наредба на истражниот судија може да се дозволи за време од 48 часа, па во својата анализа прашува:

"Зошто законодавецот им дава толкава комотност (48 часа) на органите на прогон, да навлезат во една таква чувствителна сфера на основни слободи и права на поединецот, само врз основа на усно барање на јавниот обвинител, односно усна наредба на истражниот судија. Не е од големо 'фајде' тоа што усно издадената наредба од истражниот судија се евидентира во судскиот регистар (став 2 од истиот член), ниту тоа што надлежниот јавен обвинител (кој усно побарал примена на мерката),

изготвува службена белешка (за усно издадената наредба и неговото усно поднесено барање) и истовремено за тоа веднаш го известува МВР, и веднаш, најдоцна во рок од 24 часа по добиената усна наредба, се доставуваат писмени барања до истражниот судија (став 3 од истиот член) кога условите за интервентна примена на мерката се крајно субјективни. Со други зборови - констатира Јовчески - дали оваа комотност, комбинирана со состојбата на итност, нема да се злоупотребува и да стане правило".

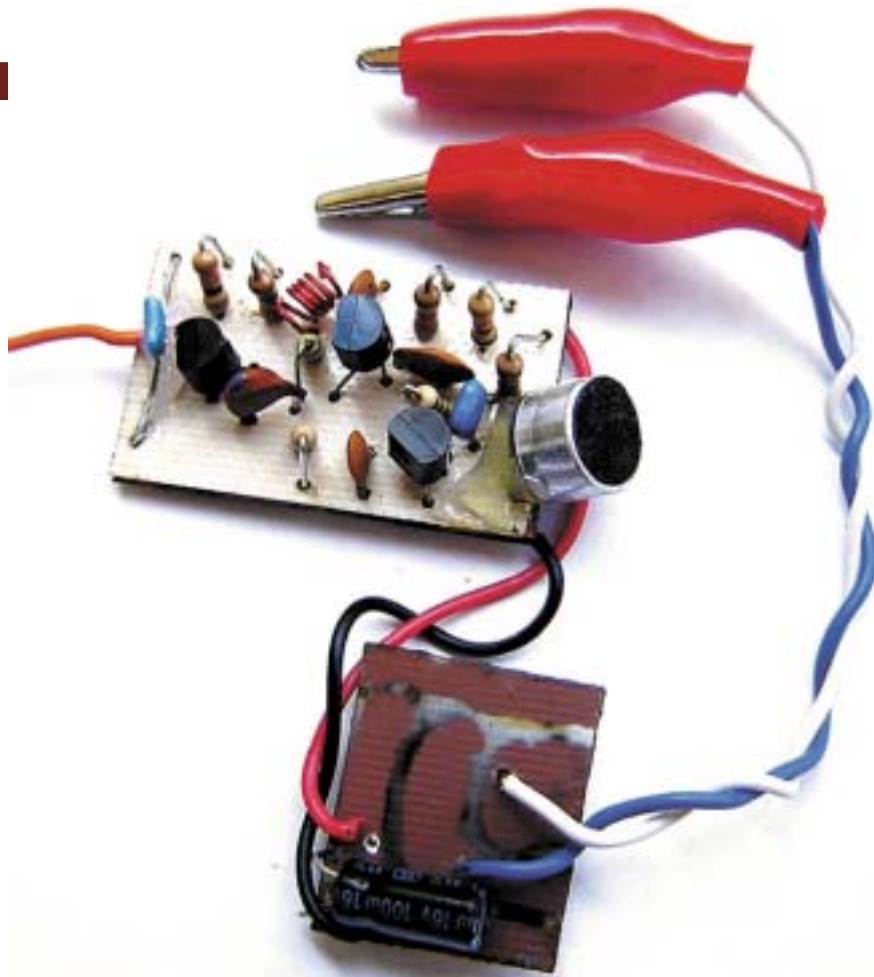
Во последните ставови од овој член законодавецот пропишал дека ако истражниот судија не се согласи со писменото барање на јавниот обвинител (кое се поднесува најдоцна 24 часа од издадената усна наредба на истражниот судија), а иста таква одлука донесе и Кривичниот совет на судот (по жалбата на јавниот обвинител) или, пак, јавниот обвинител воопшто во рок од 24 часа не поднел писмено барање, следењето (кое во овој случај може да трае до 48 часа) на комуникациите ќе се прекине по известување на надлежниот јавен обвинител, а податоците собрани со следењето врз основа на издадената усна наредба се ништат, во согласност со член 26 од овој Закон...

"Дали со вака 'регулирана состојба' не се создава поголема можност за политичка злоупотреба на оваа мерка? Со други зборови, со вака (не) регулирана состојба на примена на мерката во итни случаи, секој граѓанин на Република Македонија може да биде ставен на дводневна 48-часовна прислушување и тоа не еднаш, туку многукратно. Или, пак, во најмала рака на секој граѓанин на РМ, врз основа на усно барање на јавниот обвинител (кој проценил дека постои итен случај), може истражниот судија да издаде усна наредба за следење на неговите комуникации во временски рок од 24 часа (јавниот обвинител не поднесе писмено барање предвидено во став 8 од истиот член) и тоа многукратно", анализира Јовчески.

Во натамошните реформи на ЗСК законодавецот очигледно сметал дека не треба да постојат привилегирани простории, ниту професии кои би биле изземени од можноста за примена на оваа мерка. Ваквиот чекор вообичаено се коментира со големи заложби за борба против корупцијата и организираниот криминал и начелото на еднаквост пред Законот...

"Меѓутоа - констатира м-р Јовчески - зловните јазици често противаргументираат дека на тој начин се создава тоталитаристичко општество. Инаку, пожелно е (Европска конвенција за човекови права) одредени простории (заради општествен пиетет) и одредени професии (заради зачувување на професионалниот однос на доверба) да бидат изземени од можноста за примена на оваа мерка (со регулирање на исклучоци од тоа правило)".

Во последните ставови од овој член законодавецот пропишал дека ако истражниот судија не се согласи со писменото барање на јавниот обвинител (кое се поднесува најдоцна 24 часа од издадената усна наредба на истражниот судија), а иста таква одлука донесе и Кривичниот совет на судот (по жалбата на јавниот обвинител) или, пак, јавниот обвинител воопшто во рок од 24 часа не поднел писмено барање, следењето (кое во овој случај може да трае до 48 часа) на комуникациите ќе се прекине по известување на надлежниот јавен обвинител, а податоците собрани со следењето врз основа на издадената усна наредба се ништат, во согласност со член 26 од овој Закон...

ВРЕМЕТРАЕЊЕ НА ПОСТАПКАТА

Во член 15, објаснува Јовчески, покрај повеќето оправдани интервенции, законодавецот неоправдано го зголемил времетраењето на мерката од четири месеци до една година, за сите кривични дела (вклучувајќи ги и делата против државата, член 8 од ЗСК). Наместо ваквиот несистематизирани и неконзистентен пристап законодавецот требало да пристапи кон одредена класификација на кривичните дела (општ криминалитет, дали против државата и меѓународното право, организиран криминалитет) и соодветно да предвидел пократко или подолго време на примена на мерката.

Од друга страна, пак, според експертите, најзагрижувачки е тоа што дури и во случај кога нема ниту да биде покренато барање за спроведување на истрага, Законот вели дека материјалите собрани со следење на тие комуникации во запечатена обвивка се чуваат во Јавното обвинителство до истекот на законски одредениот рок за застапеност на кривичното дело, за кое било наредено следење на комуникациите...

"Чувањето на податоците (оперативна евиденција), кои очигледно се непотребни и неважни (јавниот обвинител не поднел барање за спроведување на истрага), а истовремено претставуваат податоци за приватниот живот на одредено лице, создава можност од про-

должување на практиката тие (оперативните, а не судските евиденции) да предизвикуваат правни последици за граѓаните. Нивното чување (и тоа до истекот на законскиот рок за застапеност на кривичното гонење за тоа дело), иако не се потребни за кривична постапка сè уште го товарат осомничениот и дека тој се наоѓа во некоја фаза на одложено кривично гонење", посочува Јовчески.

Во член 23 законодавецот ја стеснил границата за одговорност на државните органи во случај ако собраните податоци и информации се објават во јавност.

"Имено - додава м-р Јован Јовчески - поединецот има право на судска заштита ако податоците и информациите се објават до моментот на донесување решение за спроведување на истрагата, наместо старото решение кое се протегаше до моментот на донесување на решение од судот за дозволеност податоците да се користат како докази во постапката. Во став 2 од член 25 законодавецот предвидел дека ако мерката е спроведена спротивно на условите или постапката утврдени со ЗСК, како и кога следењето не е извршено во согласност со одредбите од Законот за кривична постапка, податоците нема да се поништат, ако тие содржат елементи на друго кривично дело, различно од кривичното дело за кое е издадена наредбата. Тоа ги крши фундаменталните принципи на кои се темелат кривичното право и правната постапка".